

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

Överklagande av en hovrättsdom – mord

Klagande

Riksåklagaren
Box 5553
114 85 Stockholm

Motpart

AL

Ombud och offentlig försvarare: advokaten JR

Överklagade avgörandet

Svea hovrätts dom den 2 november 2015 i mål nr B 8007-15

Yrkanden

Jag yrkar att Högsta domstolen med ändring av hovrättens dom bestämmer påföljden till fängelse på livstid.

Frågan i målet

Det är av intresse ur prejudikatsynpunkt att Högsta domstolen efter den ändring av 3 kap. 1 § brottsbalken som trädde ikraft den 1 juli 2014 i ytterligare fall (jfr Högsta domstolens mål B 4653-15) klargör vilket genomslag förekomsten av olika försvårande omständigheter bör få vid straffvärdebedömningen när påföljden för mord ska bestämmas.

Jag förslår att Högsta domstolen, med utgångspunkt i vad hovrätten funnit styrkt rörande gärningen, meddelar prövningstillstånd i fråga om påföljd.

Bakgrund

AL har dömts för mord. Tingsrätten bestämde påföljden till fängelse på livstid. Hovrätten har, med ändring av tingsrättens dom, bestämt påföljden till fängelse i 16 år.

Den gärningsbeskrivning som ligger till grund för tings- och hovrättens domar lyder enligt följande.

AL har den 8 maj 2015 i den gemensamma bostaden på x gata i Solna berövat ZEZ livet genom att uppsåtligt tilldela henne ett flertal knivhugg på kroppen vilket bland annat förorsakat stickskador på bröstkorgen och skador på hjärtat och aortan som medfört så allvarliga skador att hon avlidit.

Hovrätten har i frågan om påföljd uttalat bl.a. följande.

Någon annan påföljd än fängelse är inte aktuell. Tingsrätten har i sin dom utförligt redogjort för den lagstiftning och de motivuttalanden som finns sedan den 1 juli 2014 när det gäller påföljd för mord. Ett uppsåtligt dödande av en annan människa är det allvarligaste brottet mot liv och hälsa och ett mord präglas alltid av hänsynslöshet. Straffvärdet bör därför påverkas i skärpande riktning endast av sådana omständigheter som går utöver vad som utmärks av brottstypen i sig och straffmätningen bör, med användande av hela den straffskala som anges i 3 kap. 1 § brottsbalken, ske utifrån en samlad bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet. I likhet med tingsrätten anser hovrätten att det är försvårande vid påföljdsbestämningen att ZEZ har angripits i sitt hem av en närstående som hon har haft anledning att lita på. ZEZ har utsatts för ett stort antal knivhugg och den utredning som finns ger vid handen att mycket talar för att dessa har utdelats när ZEZ har befunnit sig försvarslös på golvet. Om det stora antalet knivhugg har inneburit att händelseförloppet har varit utdraget eller inte går det, i brist på närmare utredning om det, inte för hovrätten att uttala sig om. Det finns inte heller något i den tekniska utredningen som anger när i händelseförloppet det dödande knivhugget utdelades. Hovrätten har inte heller ett tillräckligt underlag för att kunna uttala sig om gärningen har vållat stor smärta eller dödsångest för ZEZ, även om det i och för sig inte kan uteslutas att det är så. Det finns, som även tingsrätten har konstaterat, inte några förmildrande omständigheter att beakta vid straffvärdebedömningen. Vid en samlad bedömning av omständigheterna finner hovrätten att brottet har ett straffvärde motsvarande fängelse 16 år. Tingsrättens dom ska således ändras i fråga om påföljd.

Grunderna för min inställning

Straff ska, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde. (29 kap. 1 § första stycket brottsbalken).

Vid bedömningen av straffvärdet ska beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft. Det ska särskilt beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person. (29 kap. 1 § andra stycket brottsbalken).

I 29 kap. 2 § stadgas ett antal försvårande omständigheter som vid bedömningen av straffvärdet, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt

ska beaktas. Som försvårande omständigheter ska därvid bl.a. beaktas om den tilltalade visat stor hänsynslöshet (2), eller om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig (3).

Av 3 kap. 1 § brottsbalken följer att den som berövar annan livet, döms för *mord* till fängelse på viss tid, lägst tio och högst arton år, eller, om omständigheterna är försvårande, på livstid.

Bestämmelsen om mord ändrades senast den 1 juli 2014 (SFS 2014:274). Av den proposition som ligger till grund för ändringen framgår att avsikten med ändringen är att göra fängelse på livstid till det ”normala” straffet för mord när omständigheterna är försvårande. (Se prop. 2013/14:194).

Angående frågan om vilka omständigheter som ska anses vara försvårande utgick regeringen från sådana omständigheter som enligt den praxis som utbildats efter lagändringen den 1 juli 2009 (SFS 2009:396) skulle anses som försvårande och där påföljden hade bestämts till fängelse i 15–18 år eller på livstid. Regeringen konstaterade därvid att då domstolen vid bestämmande av straffets längd ska göra en helhetsbedömning av samtliga omständigheter i det enskilda fallet och även beakta att dessa kan föreligga i olika grad, det utifrån de granskade domarna inte alltid gick att med säkerhet säga vilka förhållanden som varit avgörande för att ett visst antal fängelseår alternativt livstids fängelse hade valts. Några omständigheter framstod dock som särskilt viktiga. Dessa motsvarades i de flesta fall av sådana försvårande omständigheter som anges i 29 kap. 2 § brottsbalken och som alltid ska beaktas vid bedömningen av straffvärdet vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp. (A. prop. s. 22 f.).

Bland de avgöranden som hade lett till fängelse i 15–18 år återfanns sådana där de försvårande omständigheterna utgjorts av att brottet hade föregåtts av noggrann planering eller hade präglats av särskild förslagenhet, att gärningen varit särskilt hänsynslös genom att den hade medfört ett svårt lidande för brottsoffret, att brottet hade riktat sig mot en närstående och att brottsoffret hade befunnit sig i en skyddslös ställning. Enligt regeringen borde sådana omständigheter alltså tala för att straffvärdet är så högt att påföljden ska bestämmas till fängelse på livstid. När det gällde förhållandet att brottet hade planerats konstaterade regeringen att detta i praxis förekommit både som en försvårande omständighet och som något den tilltalade, i avsaknad av omständigheten, föreföll ha fått ”räknas till godo”. Att ett brott inte har föregåtts av planering torde enligt regeringen dock endast undantagsvis kunna åberopas i mildrande riktning. Regeringen framhöll därvid att det finns gärningar som begås i ett sådant sammanhang att någon mer ingående planering, t.ex. i form av anskaffande av vapen eller kartläggning av offrets vanor, inte krävs. Så kan det exempelvis vara när en familjemedlem dödas i hemmet. (A. a s. 23)

I de avgöranden där straffet bestämts till fängelse i 15–18 år hade också andra försvårande omständigheter beaktats, även sådana som inte uttryckligen hade

nämnts i tidigare förarbeten. Enligt regeringen kunde följande faktorer också inrymmas i den mer generella skrivningen ”att gärningen har varit särskilt hänsynslös genom att den har medfört ett svårt lidande för brottsoffret” och alltså tala för ett livstidsstraff; nämligen att våldet varit kraftigt, att offret tillfogats omfattande eller allvarliga skador, att offret upplevt svår smärta, att gärningen haft karaktär av avrättning och att förloppet varit utdraget. Hit borde även den relativt ofta åberopade omständigheten att offret har känt stark dödsångest höra. I avgörandena användes i dessa sammanhang, vid sidan av att gärningen präglats av särskild hänsynslöshet, även uttryck som brutalitet, grymhet och råhet. (A. a. s. 23).

Vidare hade i flera fall åberopats, utan att det finns någon uttrycklig motsvarighet i förarbetena, att brottet utförts i offrets hem, att mordet begåtts i samband med brott i vinningssyfte och att gärningsmännen varit i numerärt överläge. Också dessa omständigheter borde enligt regeringen alltså tala för att mordet ska bestraffas med livstids fängelse. Inte sällan hade anförts att gärningsmannen haft tillfälle och möjlighet att besinna sig och avbryta angreppet. Denna omständighet kan emellertid sägas föreligga i de flesta fall och borde enligt regeringen därför inte utgöra en faktor att beakta i skärpande riktning. (A.a. s. 23 f.).

När det gällde livstidsfallen konstaterades att det i förarbetena inte uttryckligen gavs några exempel på omständigheter hänförliga till själva gärningen som bör tala för ett livstidsstraff. Det angavs i den delen alltså inte uttryckligen något förhållande som hade med brottets straffvärde att göra. Däremot uppgavs att fängelse på livstid kan väljas t.ex. när domstolen ska bestämma ett gemensamt straff för flera mord eller ett mord och annan allvarlig brottslighet, eller när den tilltalade tidigare har dömts för särskilt allvarlig brottslighet. Dessa förhållanden återfanns även i de genomgångna fallen som avser fängelse på livstid och talade enligt regeringen alltså, alltjämt, för detta straff. (A.a. s. 24).

I propositionen betonas också att det, oavsett om det är fråga om omständigheter som är knutna till själva gärningen eller om återfall eller flerfaldig brottslighet, alltid måste göras en bedömning av samtliga omständigheter relevanta för straffmätningen i det enskilda fallet och att de förhållanden som tidigare nämnts endast är exempel. Enligt regeringen kan det alltså även finnas andra faktorer som medför att straffvärdet är så högt att fängelse på livstid bör dömas ut. Att det ska göras en helhetsbedömning av alla relevanta omständigheter innebär enligt regeringen att straffmätningen också kan resultera i ett tidsbestämt straff, trots att det finns faktorer som talar i skärpande riktning. Så kan t.ex. vara fallet om det samtidigt finns förmildrande omständigheter av viss styrka, varvid regeringen hänvisar till den exemplifierande uppräknings som görs i prop. 2008/09:118 s. 43. (A. prop. s. 24).

Min bedömning

Enligt tidigare praxis har straffvärdet för mord som utgångspunkt ansetts vara fängelse i 14 år (NJA 2013 s. 376). Syftet med lagändringen den 1 juli 2014 är

att straffen för mord ska skärpas markant. Mot denna bakgrund bör utgångspunkten vid straffvärdebedömningen av mord numera anses vara fängelse i 16 år.

Det är utrett att AL i den gemensamma bostaden berövat ZEZ livet genom att tilldela henne ett stort antal knivhugg på kroppen. Vissa av knivhuggen har utdelats när ZEZ legat försvarslös på golvet och varit så djupa att de måste ha utdelats med mycket stor kraft. Av det brutala och omfattande våldet har ZEZ tillfogats stickskador på bröstkorgen samt skador på hjärtat och aortan, vilket fått till följd att hon avlidit

Aktuell gärning präglas av ett flertal försvårande omständigheter. ZEZ har angripits av sin make tillika far till hennes fyra barn med mycket kraftigt våld i det egna hemmet, där hon borde ha haft anledning att känna sig trygg. Vidare har ZEZ befunnit sig i en skyddslös ställning då hon angripen med kniv helt torde saknat möjlighet att komma undan eller skydda sig mot angreppet. Därtill har i vart fall en del av det kraftiga våldet utövats när hon legat försvarslös på golvet.

Oavsett om gärningen varit utdragen eller föranlett stark dödsångest för ZEZ föreligger i detta fall sådana försvårande omständigheter att straffvärdet, med beaktande av regeringens uttalanden i prop. 2013/14:194, måste bedömas uppgå till livstids fängelse. Några förmildrande omständigheter föreligger inte. Påföljden bör således bestämmas till fängelse på livstid.

Prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar.

Högsta domstolen har sedan ändringen av 3 kap. 1 § brottsbalken den 1 juli 2014 ännu inte prövat något mål som gäller straffmätningen av mord.

Överåklagaren Marianne Ny vid Utvecklingscentrum (UC) Göteborg, som inom Åklagarmyndigheten ansvarar för rätts- och metodutveckling avseende bl.a. mord, har i yttrande hit ansett att hovrättens dom bör överklagas såvitt avser påföljden. Marianne Ny har därvid anfört bl.a. följande.

Högsta domstolen har ännu inte prövat ett mål beträffande påföljd för mord där den nya lydelsen av 3 kap 1 § brottsbalken från den 1 juli 2014 ska tillämpas. Jag anser att det finns behov av vägledande uttalande från Högsta domstolen *dels* i frågan vad straffvärdet för mord ligger i fall som vare sig innefattar några särskilt försvårande eller förmildrande omständigheter, *dels*

i frågan hur omfattande de försvårande omständigheterna bör vara för att man ska döma till livstids fängelse.

Det kan här noteras att Högsta domstolen, efter att en hovrättsdom överklagats av riksåklagaren, den 6 oktober 2015 meddelat prövningstillstånd i påföljdsfrågan i det aktuella målet avseende straffmätning för mord (mål B 4635-15). Det får anses sannolikt att Högsta domstolen i detta mål kommer att besvara frågan vad straffvärdet för mord ligger i fall som vare sig innefattar några särskilt försvårande eller förmildrande omständigheter varför behov av ytterligare uttalanden från Högsta domstolen i just denna fråga inte torde föreligga.

Syftet med ändringen av 3 kap 1 § brottsbalken var att livstidsstraffet skulle komma i fråga i betydligt större utsträckning än tidigare och utgöra ett normalstraff i den bemärkelsen att det förutsattes att dömas ut i en majoritet av fallen. Det är oklart om domstolarna allmänt sett tillämpat den nya bestämmelsen på detta sätt. Det är min uppfattning att det finns behov av vägledande uttalande från Högsta domstolen beträffande hur den nya bestämmelsen i 3 kap. 1 § brottsbalken ska tolkas innefattande vilka omständigheter som ska anses försvårande och vilken omfattning av dessa som bör krävas för att livstid ska utdömas, särskilt i fall som detta där förmildrande omständigheter saknas och där det inte finns några billighetsskäl som ska beaktas enligt 29 kap. 5 § brottsbalken.

Jag anser att det därför finns skäl att föra upp ytterligare ett mål avseende straffmätning för mord till Högsta domstolen. Aktuellt mål rör ett mord av en närstående i det gemensamma hemmet och berör därmed andra typer av försvårande omständigheter än som är aktuella i det mål i vilket Högsta domstolen meddelat prövningstillstånd (mål B 4635-15).

Utvecklingscentrum Göteborg, som har tagit del av ett antal domar avseende mord som begåtts efter lagändringen den 1 juli 2014, kan konstatera att praxis inte synes helt enhetlig i hur man ska bedöma försvårande omständigheter som att brottet begåtts mot en närstående i det egna hemmet. Exempelvis synes straffvärdesbedömningen varierat i tämligen likartade fall med dödligt våld i nära relation (se Hovrätten för Övre Norrlands dom den 10 november 2015 i mål B 667-15 och Hovrätten för Nedre Norrlands dom den 26 augusti 2015 i mål B 738-15, jfr också Eskilstuna tingsrätts dom den 23 oktober 2015 i mål B 1666-15 där åklagaren överklagat och yrkat på livstids fängelse).

Vad Utvecklingscentrum Göteborg erfarit är just dödligt våld mellan närstående i det gemensamma hemmet en brottstyp som inte är helt ovanlig. Denna omständighet tillsammans med att det är oklart om domstolarna bedömer den här typen av försvårande omständigheter på likartat sätt gör att det finns behov av vägledande uttalanden från Högsta domstolen.

För egen del instämmer jag i Marianne Nys och UC Göteborgs uppfattning och anser lika med dem att det är av stor vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar påföljdsfrågan i målet.

AL ska enligt hovrättens domslut stanna kvar i häkte till dess fängelsestraffet får verkställas. Det bör därvid påpekas att en prövning av mitt överklagande inte hindrar verkställighet av den av hovrätten ådömda påföljden (2 § första stycket lagen [1974:202] om beräkning av strafftid m.m.). Om ett prövningstillstånd begränsas på det sätt jag inledningsvis föreslagit innefattar målet heller inte några bevisfrågor. Mot denna bakgrund anser jag att förevarande mål är ett lämpligt mål för en prövning i Högsta domstolen.

Bevisning m.m.

Preliminärt åberopar jag inte någon bevisning. Jag ber dock att få återkomma med slutlig bevisuppgift samt med mina synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd.

Anders Perklev

My Hedström

Kopia till:

Utvecklingscentrum Göteborg

Utvecklingscentrum Stockholm

Västerorts åklagarkammare i Stockholm (AM-66116-15)

Kammaråklagaren Malin Björk